

OBNOVLJEN LINGVISTIČKI ČASOPIS

Nakon višegodišnje stanke ponovno izlazi „Govor”, časopis za fonetiku Sekcije za fonetiku Hrvatskog filološkog društva. Časopis je počeo izlaziti 1967. (dva broja). Nastavio 1971. (jedan broj), pa prestao izlaziti, kako ističe uredništvo, zbog materijalnih poteškoća.

Novi „Govor” ima oznaku III. godišta i 1986. godinu, u prvom broju donosi osam priloga, redom izvornih znanstvenih radova. U prvom od njih, „Lingvistika govora kao lingvistička osnova verbotonalnog sistema i strukturalizam u općoj lingvistici”, Petar Guberina iznosi teorijske osnove lingvistike govora (verbotonalnog sistema), posebno naglašavajući važnost neleksičkih sredstava izražavanja (vrednota govornog jezika). U nastavku analizira pojam strukture kod Ferdinanda de Saussurea, lingvиста „distribucionalista” i Noama Chomskog te im suprotstavlja attribute globalnosti i dinamičnosti strukture u verbotonalnom sustavu.

Dubravko Škiljan upozorava na zamke koje pred lingvistiku postavlja aksiomatsko prihvaćanje de Saussureove dihotomije između jezika (langue) i govora (parole) unutar cjeline jezične djelatnosti (langage). Otpori ortodoksnom strukturalizmu javili su se najprije kod fonologa i fonetičara, a zamjetni su i kod čitavog niza poststrukturalističkih lingvиста, napose onih marksističke orijentacije. U njihovoj kreativnoj suradnji Škiljan nalazi obostranu korist s mogućnošću novih usmjerenja u izučavanju jezične djelatnosti.

Za jedan širi koncept pojma jezične kulture zalaze se Ranko Bugarski. Pored tradicionalnog sadržaja ovog pojma („korektno” i „čisto” pisanje i govorenje), on se proteže na njegovanje koherentnog, logičnog i ekonomičnog izražavanja, kulturu

slušanja tuđeg govora i uvažavanja nerijetko drugačijeg ili suprotnog mišljenja, poznavanje drugih jezika u višejezičnim sredinama, učenje stranih jezika, kao i odnos uvažavanja i tolerancije drugih dijalekata, odnosno jezika i njihovih govornika. Samo je po sebi razumljivo koliko bi ovakvo ponašanje značilo u našoj zajednici.

Branko Vuletić iznosi rezultate istraživanja govornog izraza osnovnih emocija: bijesa, iznenađenja, prezira, radosti, straha i tuđe. Ti su izrazi lako prepoznatljivi, a varijacije osnovnih vrednota govornog jezika simetrično su raspoređene u njihovim procjenama. Suprotne se emocije izražavaju suprotnim govornim vrednotama.

Odnos između referencijalne razine i šireg konteksta u govornoj komunikaciji analizira Olga Kunst-Gnamuš. Taj je odnos sa stanovišta primaoca poruke često proturječan, a za njegovo razrješavanje potrebno je da primalac pored jezične raspoláže i komunikacijskom kompetencijom. Da bi prozreo eventualnu manipulaciju, primalac je često primoran da sumnja i provjerava, no tu se lako zapleće u vlastite projekcije, pa razumijevanje poruke opet nije zajamčeno.

Duboke aliteracije, odnosno suzvučja riječi koje sadrže više jednakih suglasnika, važno su izražajno sredstvo u poeziji Antuna Branka Šimića. Jasna Melvinger predlaže iscrpnu tipologiju dubokih aliteracija razradenu na odabranim primjerima iz poezije ovog pjesnika.

Izgovor glasova š, ž, č i dž u razmaku od 24 godine (1960. do 1984.) promatra Spasenija Vladislavljević. Na približno istom uzorku učenika beogradskih osnovnih škola autorica registrira pomak od „gornje”, „tvrde” prema „donjoj”, „umekšanoj” varijanti, a kao objašnjenje predlaže utjecaj sociolingvističkih faktora te lakoću, ekonomičnost i estetičnost. Ova promjena reflektira se i na izgovor glasova t, d, s, z, c, l i n.

a pitanje je neće li negativno djelovati na inače artikulatorno težak glas r.

Smiljka Vasić, Jovan Davidović i Vladislava Knaflić iznose rezultate primjene računala u mikroanalizi govora. Takvim načinom obrade moguće je registriranje finijih promjena u strukturi glasova (sluhom ili klasičnom fonetskom analizom nezamjetljivih) kao rezultat promjena u okolini ispitanika ili njegovog psihološkog i organskog statusa. Analizirani primjeri naznačuju mogućnost primjene akustičke mikroanalize u dijagnostičke i prognostičke svrhe.

Drugi broj predstavlja osam znanstvenih radova i dva prikaza. Ivo Škarić analizira govor kao posebnu ljudsku sposobnost, što se jasno zamjećuje kod tri vrste njegovih poremećaja: mucanja, afazije i gluhoće. Definira ga kao optimalnu zvučnu ljudsku komunikaciju oblikovanu ritmom rečenica, riječi i slogova te u nastavku detaljnije razrađuje svaku od ovih odrednica, smatrajući je nužnom za iscrpno određenje predmeta kojim se bavi. Temeljna je dihotomija govora, ističe autor, na glas i tekst: glas oblikuju posebni govorni znakovi (intonacija, pauza, ritam i drugi), a tekst je oblikovan jezičnim znakovima i odgovara Saussureovom pojmu parole. Odnos između glasa i teksta u govornom ostvarenju je raznolik, idealno je uravnotežen, a na ekstremima se govor gubi.

Utjecaj fonetskih karakteristika na prepoznavanje filtriranih riječi istraživao je Damir Horga. Rezultati su potvrdili postojanje perceptivno „jačih” formi koje tvore učestalije i psihoakustički više riječi s većim brojem neprekinutih glasova. U niskom frekventnom području na filtriranje su otpornije riječi sa što manje kompaktnih, a u visokom području sa što više bezvučnih glasova. Uočeno je također da nosioci logičkog i estetskog sloja govornih informacija ne utječu podjednako na prepoznavanje riječi.

Asim Peco iznosi primjere unutar-dijalektalnog raslojavanja omeđene jezičnom situacijom Bosne i Hercegovine. Uočene govorne posebnosti, zaključuje autor, odraz su dinamike povijesnih i društvenih promjena u ovoj nacionalno i vjerski izrazito heterogenoj sredini.

Utjecajem javnih glasila (kao sredstva širenja jezičnog standarda) na „život” dijalekata bavi se Stjepko Težak. Analizom nekoliko primjera autor pokazuje kako radio, televizija i film, u težnji za što većom autentičnošću i dokumentarnošću, koriste sve češće dijalekte kao snažno izražajno sredstvo. Osim toga, u govornom je ostvarenju ponekad nemoguća lektorska intervencija, pa ova glasila i nenamjerno pospješuju institucionalizaciju dijalektalnih i žargonskih navika. Tako javna glasila istovremeno doprinose i približavanju i udaljavanju dijalekata i standarda.

Na temelju oscilografske analize čitanja odabranih odlomaka iz romana „Obala Sirta” Juliena Gracqa, Almasa Defterdarević-Muradbegović zaključuje o načinu na koji se linearnost umjetničkog teksta pretače u globalnost govorne forme. Eksperiment je pokazao da čitalac reagira i na tipografske i na sintaktičke postupke kojima mu pisac sugerira željeni način čitanja.

Vladimir Stančić iznosi hipotezu o specifičnim spoznajnim sposobnostima za razvoj govora u djece. Autor smatra da postoje podaci iz kvantitativne i kvalitativne analize razvoja opće inteligencije i govora koji upućuju na to da se govor razvija znatno brže od inteligencije. Provjeravanje ove hipoteze pretpostavlja metodološke poteškoće koje su vezane uz proučavanje djece u ranoj dobi, no svakako predstavlja izazov za psiholingviste.

Razvoj slušanja i govora u djece te njihovu međuzavisnost analizira Marija Pozojević-Trivanović. Uz genetske i biološke predispozicije naglašena je uloga okoline, po-

sebno majke s kojom je dijete vezano izrazitim emocionalnim sponama. Od najranijeg doba dijete asimilira slušne slike neopodnožne za progovaranje. Usvojene se strukture vremenom automatiziraju, sve je više zalihosti, što stvara prostor za usvajanje novih informacija i nastavak učenja.

Odnos globalnosti i analize u govoru te u čitanju i pisanju promatra Agneza Šimunović. U početku usvajanja govora globalni pristup je nužan zbog same njegove prirode i organizacije ljudske sensorike. Maksimalan učinak se postiže naknadnim uvo-

đenjem analize koja je već prisutna u glasnom i tihom čitanju, a najizraženija je u pisanju. U tom smislu diktat predstavlja optimalan most između globalnosti i analize, govora i pisma.

„Zbornik Desetog internacionalnog kongresa fonetskih znanosti” prikazao je Juraj Bakran, a knjigu Gerarda A. Hausera „Uvod u teoriju retorike” Ivan Ivas.

Novi „Govor” je krenuo – poželimo mu da ga ne zatekne sudbina prethodnika.

Nenad Vasiljević

VIJESTI

ALIJA NAMETAK

Umro je Alija Nametak, književnik i lingvist, i tako nas je zauvijek napustio još jedan suradnik časopisa Jezik.

Rodio se 6. ožujka 1906. u Mostaru, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju (1925.), a Filozofski fakultet u Zagrebu (1929.), grupu hrvatsko-srpski jezik i jugoslavenske književnosti. Od 1930. zaposlen je u Sarajevu kao srednjoškolski profesor na Učiteljskoj školi, Srednjoj tehničkoj školi i Gazi Husrevbegovoj medresi, a 1934/35. predavao je u Podgorici (Titogradu). Umro je u Sarajevu 8. studenoga 1987.

Kao suradnik Jezika javio se u III. godištu pod pseudonimom Alija Selmanović, zadržao ga i u IV. godištu, ali se već u tom godištu javlja i svojim imenom. (Pseudonim smo otkrili u Bibliografiji Jezika I–XX. godišta.) U našem je časopisu

objavio dvadesetak članaka, uglavnom sitnijih priloga o raznim pitanjima. U početku se javljao češće, u prvih dvadeset godišta sa 14 članaka na 12. je mjestu po broju priloga, a kasnije sve rjeđe, nešto zbog zdravlja, a više zbog toga što je on u prvom redu bio književnik, uglavnom novelist, postigavši na tom području velike uspjehe. Pisao je krepkim, bogatim, a katkada i osebnim jezikom, u nekim djelima prožetim i folklorizmima, ali uvijek primjereno sadržaju i namjeni jer je dobro pazio na vrijednost svakoga izraza. Mogao je to raditi s uspjehom jer je imao neobično tanahno razvijen jezični osjećaj, a veoma se brinuo i za kulturu jezičnoga izražavanja pa ga je to i poticalo da se javlja i jezičnim člancima. Ima preko 500 bibliografskih jedinica iz beletristike, folklor, lingvistike i drugih područja kulture.

Stjepan Babić